

Mollanepesiň döredijiliginde meňzetmeler

Category: Edebiýaty öwreniş, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Mollanepesiň döredijiliginde meňzetmeler MOLLANEPESIŇ
DÖREDIJILIGINDE MEŇZETMELER

Nusgawy şahyrymyz Mollanepesiň döredijiligi dürli babatda, dürli nukdaý nazardan öwrenilýär. «Yşk mülküniň şasy» yşky dünýäde gaýtalanmajak yz galdyryp gidipdir. Şol sebäpli hem yşk mülküniň şasynyň yşk dünýäsiniň şasyna öwrülmegi bolaymaly, adaty ýagdaý. Duýguçyl şahyrymyz Mollanepes

çeperçilik serişdelerini ulanmakda ussatlyk görkezen şahyrdyr, sebäbi duýga gaplanmazdan gözelligi, şeýle hem gözeli ajaýyplyga meňzedip bolmaz.

Nusgawy şahyrymyz Mollanepesiň metaforalary, epitetleri öz döredijiliginde ulanyş ussatlygy barada söz açypdyk. Duýga durşuň bilen, ýagny tutuş durkuň bilen berilmezden, çeper beýan etmäni şeýle ýokary derejä göterip bolmajakdygy her kime düşnükli bolsa gerek. Durky bilen duýga öwrülen Mollanepese yşk dünýäsiniň köptaraply, öwüşginli şirin owazly waspçysy diýmäge esaslar onuň döredijilinde diýseň köp.

Bir görseň-ä yşk mülküniň şasy, bir görseňem onuň gedasy, başga bir pursat bolsa, yşk oduna özüni pida edýän şahyryň dili bilen “al ýaňak, pisse dahan, sadap diş, gülgün beden ...” diýlip wasp edilýän gözəl bir-de perizada, bir-de bolsa, aždarha meňzedilýär. Aldym-berdime salýan bu pursatdan baş çykaryp bilmän oturan okyjy, birdenem, ol gözeliň perileriň şasyna öwrülendigini duýman galýar. Duýgy dumanyna aklyna aldyran biçäre okyjy hem hyýallar dünýäsiniň çuňlulyna biygtyýar aralaşýar. Şeýdibem ol yşk dünýäsiniň ummanynda gulaçlap ýüzýär.

Mollanepese mahsus bu ýagdaýy onuň döredijiliginiň her bir pursatynda görmek bolýar. Bu, elbetde, beýan edilýän ajaýyplyga meňzedilýäniň dürli häsiýetlerini açyp görkezmek, ýagny ulanmak bilen amala aşyrylýar. Aždarha sözünü ulanyşyna üns bereliň. Aşakdaky setirlerde aždarha saça meňzedilýär:

Saçaň saklaw aždarhadyr,

Ol genji-käne, söwdügim.

“Söwdügim”

Örüm-örüm saçaň – owsunjy aždar,

“Rähm etmezmiň halyma”

Ýokarky setirlerde aždarha saça ýa-da “genji-käniň” sakjysyna meňzedilýän bolsa, aşakdaky setirlerde şahyr aždarhany şol “genji-käniň” özüne meňzedýär:

Çünki nary – aždary ol git diýip perman erir.

“Reýhan erir”

Elbetde, bu deňeşdirmeleri hem az görüp, şahyr aşakdaky setirlerde perileriň şasyny hut aždarhanyň özüne meňzedýär:

Aždarha dek tolgunyp, ýüzüň bizden öwürme,

“Guba gazym”

Mollanepesiň sygyrlarynda adam agzalary bilen baglanyşykly meňzetmelere köp duş gelinýär. Meňzetmeleriň ýasalýş usulynyň

köpdügi hemmä mälimdir. Emma biz şu makalamyzda diňe adam agzalary bilen baglanyşykly we dek, deý (deýin), göýä, misli, mysaly, kimin, ogşar ýaly sözler ulanylan meňzetmelere seretmegi maksadalaýyk tapdyk hem-de olaryň ulanylyş ýygylgyny öwrendik.

Dek

Göýä bir nowça nahal dek bir-birimize ýetişip...

“Bäri gel”

Gördüm gül dek jemalyň, aklym haýran, gözelim.

“Gözelim”

Tawus guş dek daranyň, zülpüň ýüze döker sen,

“Gözelim”

Gähi nahal dek çyrmaşyp,

“Zary bilen”

Sen dek jenana, söwdügi

“Söwdügi”

Gül dek ýüzüň açdym gitdim

“Gitdim”

Joşsam, dostlar, men umman dek,

Dünýäni tutsam duman dek,

Nepes diýer, ol taban dek

“Arzuw eýlä”

Dostlarym, reýhan dek solmaly boldum.

“Gitmeli boldum”

Süleýman dek roýun tutdy ummana,

“Oýatmadyň, näzli ýar!”

Misli dogan aý dek göwsüňniň agy,

“Ýadyma düşdi”

Seýle çyksaň, ak jeren dek böker sen,

“Hiç görmedim illerde”

Kim aşyk boldy men dek, sen dek marala dilber,

“Dilber”

Sen dek gözel bu mekanda tapylmaz.

“Tapylmaz”

Dilber-ä, şemsi-kamar mah-taby sen dek bolmagaý,

Sen kibi näzik gözel älemge gelgeý, gelmegeý,

Asly nury-päk sen, özgäni sen dek kylmagaý, ‘

Aýsuluny görgeňiň köňlünde arman galmagaý.

Iki älemde seniň dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Horezminde bir seniň dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Garakölde bir seniň dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý..

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Külli Horasanda seniň dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Bir seniň dek tapmadym, gezdim şu külli ilini.

Garaman ilinde sen dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Din-Harezminde seniň dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Köňlümniň tagtynda sen dek ýa-ha bolgaý, bolmagaý.

“Älemge gelgeý, gelmegeý”

Gyrmyzy gül dek ýüzi, kaddy zerefşan bir gözel,

“Bir gözel”

Hassa köňlüm dalmynyp, göýä kuýun dek bıkarak,

“Bir gözel”

Sen dek gözel tapylmaz, hury-gulman içinde,

“Dilber”

Isgender dek hökümlü, Süleýman dek adyl şah,

“Dilber”

Ýüz meniň dek aşyky-serkeşde haýran örtenir.

“Jan örtenir”

Aždarha dek tolgunyp, ýüzüň bizden öwürme,

“Guba gazym”

Görmedim hergiz jahan bagynda sen dek gülgüzar,

“Serbeser”

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýygylgy	Jemi
Dek	aşyk	umman (söýgi)	1	6
		duman	1	
		taban	1	
		reýhan (solmak manysynda)	1	
		MEN	2	
	aşyk- magşuk	nowça nahal	1	1
		jenan	1	
		maral	1	
		gözel	2	
		şemsi-kamar	1	
	magşuk	mah-taby		11
		näzik gözel	1	
		asly nury- päk	1	
		Norezimde	1	
		Garakölde	1	
		Din-	1	
		Harezmide		
		köňlümniň tagtynda	1	
		gülgüzar	1	
		jemal	1	
	jewal	göl	1	1
		tawus guş	1	1
	nahal	daranmak	1	1
		çyrmaşmak	1	1
	ýüz (roý)	göl	2	
		Süleýman (dünyä möçberinde)	1	3
	göwüs	ay	1	1
	jeran	bökmek	1	1
	kuýun ²	bikarar	1	1
	Isgender	hökümlü	1	1
	Süleýman	adyl	1	1
	aždarha	tolgunma	1	1

Deý (deýin)

Diýdim: «Senin, deý şalar...». Diýdi: «Ýokdur bigüman».

“Diýdi: «Aýt arzyň myhman»”

Diýdim: «Gel imdi tutaý». Diýdi: «Gül deý çyrmaşyp ...»

“Diýdi: «Aýt arzyň myhman»”

Toty deýin suhanwer, barmaklary naý, Gözel,

“Gözel”

Çolaşyp hem çyrmaşyp, ýag ile süýt deý gatyşyp,

“Bäri gel”

Köýdüm, nun deý ham kylgan o şol gaşy kemandyr,

“Gözelim”

Elip deý kamatyň ýaýdyr,

“Nazar kylsa dişleriňe”

Gury agaç men deý ýanarmy?

“Söwdügim”

Mämeler göwsünde nar deý,

Tolkun urar ol Hazar deý,

Boýnuma dolanyp mar deý,

Gysar seniň tylla saçyň.

“Saçyň”

Mar deý tillerin uzadyp,

“Saçyň”

Emaý bilen gül deý ýüzüň açar men,

“Dilberim”

Perwana deý, ýar degraňde uçar men...

“Dilberim”

Maňa garçgaý guş deý bakar günüdür.

“Günüdür”

Ýusup deý gider men, ýar, oýanmadyň.

“Oýanmadyň”

Sen deý ýaratmamys gözeli dünýäde,

“Görsem diýer”

Ne ajap gözeli sen, özüň deý barmy?

“Çyka bilmedim”

Görmedim seniň deý, owadan gelin.

“Owadan gelin”

Ýer ýüzünde sen deý perizat olmaz,

“Owadan gelin”

Sen deý gözeli gelmez ýalan jahana,

“Köňlüm”

Sen deý gözeli hiç görmedim illerde,

“Hiç görmedim illerde”

Sen deý gözeli bolmaz günde, kuýaşda,

“Tapylmaz”

Sen deý gözeli bu jahanda tapylmaz...

“Tapylmaz”

Yşkyň içre bir meniň deý çeşmi-girýan görmedim,

“Görmedim”

Keşt edip älemni, sen deý mahy taban görmedim.

“Görmedim”

Gün ýüzüň şuglasyndan zerre deý muzterip men,

“Piýala”

Ömri saly örtenir, hijrinde men deý majera,

“Bir gözel”

Sahyry-käpirde ýok nerkes gözi deý jadygär,

“Bir gözel”

Nägäh zülpuň towy deý, köňlüme salma burma,

“Guba gazym”

Eý gözelim seniň deý, gelermi bu jahana,

“Guba gazym”

Diýdiler, sen deý gözel Rum, Ispyhan şährinde bar,

“Serbeser”

Kadyr özi rehm etgeý men deý ki namydara,

“Nazaryn salan köňlüm”

Gajar beg deý, Durdy han deý pälwanlar!

“Köňlüm”

Käkilik deý ýorgalap, boz balaman deý bakysyň,

Mislini destan edeý, misli jeren deý böküşüň,

Ýola düşseň ýorgalaşyň – käkilik deý sekişiň,

“Bedew”

Meñzetme	Düýp söz	Meñzedilýän söz	Meñzetmäniň ýygylgy	Jemi
Deý (deýin)	aşyk	şa	1	8
		gül		
		(çolaşmak manysynda)	1	
		perwana	1	
		garyçgaý	1	
		guş	1	
		Ýusup	1	
		çeşmi-girýan	1	
		majera	1	
		namyrat	1	
	aşyk-magşuk	ýag bilen		1
		süýt	1	
		gözel	8	
	magşuk	(owadan)		11
		owadan	1	
		perizat	1	
	toty	mahy taban	1	1
		suhanwer	1	
	ham	nun	1	1
	kamat ³	ýaý	1	1
	aşyk	gury agaç	1	1
		nar	1	
	göwüs (mäme)	hazar		2
		(tolkun		
		atmak	1	
	til	manysynda)		1
		mar	1	
		gül	1	
	müzzermek	zerre	1	1
	nerkes göz	jadygär	1	1
	zülp (üň towy)	burma	1	1
	Gajar beg	pälwan	1	2
	Durdy han		1	
	käkilik	ýorgalamak	1	3
		bökmek	1	
		sekişiň	1	
	boz balaman	bakmak	1	1

Göýä (göýäki)

Göýä bir nowça nahal dek bir-birimize ýetişip...

“Bäri gel”

Lybasyndan çykar naryň öwsümi,

Barsaň, golaý göýä habar möwsümi,

“Gire bilmenem”

Pelek turdy, göýä bizge bars oldy,

“Gire bilmenem”

Göýä pasly bahar açylan güldür,

“Köňlüm”

Hassa köňlüm dalmynyp, göýä kuýun dek bikarar,
 “Bir gözel”
 Gözden akar ganly ýaş, göýä aby-jeýhundyr.
 “Dilber”
 Jürmi-günä boýnumda, göýäki seňgi-hara.
 “Nazaryn salan köňlüm”
 Göýäki gandü-asal, söz gursa her güftaryda,
 “Mertleriň merdanydyr”

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýyglylygy	Jemi
Göýä (göýäki)	aşyk- magşuk	nowça nahal	1	1
	göwüs (nar)	bahar möwsümi	1	1
	pelek	bars	1	1
	magşuk	gül	1	1
	köňül	kuýun	1	1
	gözyaş	aby-jeýhun	1	1
	söz	gandü-asal	1	1

Kimin
 Humaý kimin dalmanyp, çar tarapa bakar sen,
 “Gözelim”

Derýalar men kimin daşmaz,
 “Söwdügam”

Hergiz dogmaz özüň kimin aý imdi.
 “Ýaý imdi”
 Bolmaz özüň kimin gül beden gelin.
 “Owadan gelin”
 Görmedim dünýäde sen kimin dilber,
 “Gyz”
 Seniň kimin gözel bolmaz jahanda,
 “Gyz”
 Ryzwan kimin gözüm galdy ýollarda.
 “Hiç görmedim illerde”

Jeren hem sen kimin bökmez çöllerde.

“Hiç görmedim illerde”

Zöhre kimin Tahyr diýp, tyg üstüne böker sen,

“Dilber”

Zenehdanyň nun kimin, nukta içinde haldyr,

“Dilber”

Özi kimin ol mekanda tapylmaz.

“Tapylmaz”

Tuby kimin boýun egşim, ragna kaddy-nahala,

“Piýala”

Owsun kimin bu çeşmim özge ýana seretmez.

“Seretmez”

Tarlan kimin dalmynyp, akyl-huşum alyp sen,

“Seretmez”

Ertir-agşam çykar sen, tawus kimin daranyp,

“Dilber”

Mejnun kimin ýyglar men, ýar, goýnuňa salmasaň,

“Dilber”

Lal edýär bilbillerini bu toty kimin owazlaryň,

“Jan örtenir”

Dalmynyp laçyn kimin, her bakyşyň ýüz müň tümen,

“Serbeser”

Sen kimin şeyda uçup gonmaz Eremniň bagyna,

“Mertleriň merdanydyr”

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýygylygy	Jemi
Kimin	humay	dalmanmak	1	1
		derýa kimin	1	
	aşyk	daşmak		
	(Mejnun)	ryzwan	1	4
		tuby	1	
		(men)	1	
		aý	1	
		gül beden	1	
	magşuk	dilber	1	
	(Zöhre)	gözel	1	6
		Tahyr	1	
		şeyda	1	
	jeren	bökmek	1	1
	zenahdan ⁴	nun	1	1
	tarlan ⁵	dalmynmak	1	1
	tawus	daranmak	1	1
	toty	owaz	1	1
	laçyn	dalmynmak	1	1

Misli (manendi)

Ýagşy zen suhanwer, bolsa sypaýy,

Ýüzi misli mahtap, on tördi aýy,

“Aňsa”

Saçaň misli tütündir, göwsüň jülge çay, Gözel,

“Gözel”

«Mim» mübärek ýüzleriň misli mahy-tabandyr,

“Gözelim”

Misli badam gabaklaryň,

“Söwdügin”

Misli anbar – gyzył nardan

Öpsem diýip, arzuw kyldym...

“Arzuw kyldym”

Misli dogan aý dek göwsüňniň agy

“Ýadyma düşdi”

«Mim» mübärekde jemalyň, gaşlary misli keman,

“Görmedim”

Gaşy eswetginesidir misli keman kiçgine,

“Kiçgine”

Mislini destan edeý, misli jeren deý böküşin,

“Bedew”

Saçlaryň manendi mary-sünbüller,

“Ýadyma düşdi”

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýygylygy	Jemi
Misli (manend)	ýüz	mahtap	1	2
		mahy-taban	1	
		tütün	1	
	saç	mary- sünbüller	1	2
	gabak	badam	1	1
	göwüs (gyzyl nar)	anbar	1	1
	gaş	keman	2	2
	Jeren	böküşin	1	1

Mysaly

Bir-birge jilwe kylgan, iki tawus mysaly,

«Gözelim»

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýygylygy	Jemi
Mysaly	aşyk- magşuk	tawus	1	1

kitapcy.ru

Ogşar (Meňzär)

Helal gaşyň ogşamazmy kemana?

“Rähm etmezmiň halyma?”

Hurşyt ýüzüň ogşar genji-nahana.

“Rähm etmezmiň halyma?

Boýuň şejerge ogşar, ýüzüň zülala,

“Biten gyz”

Elip dek kamatym ogşady dala,

“Ýadyma düşdi”

Saçlary sümbülge ogşar, gözi nerkesden gara,

«Bir gözel»

Meňzetme	Düýp söz	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýyglygy	Jemi
Ogşar	gaşyň (helal)	keman	1	1
	ýüz (hurşyt)	genji-nahana	1	2
		zülal	1	
	boý	şejerge	1	1
	elip	dal	1	1
	saç	sümbül	1	1

Tablislara üns beren bolsaňyz, onuň düýp söz setirindäki sözler, köplenç, adam agzalaryny aňladýar. Indi şahyryň meňzetmeli setirlerinde adam agzalarynyň näçe gezek gaýtalanýandygyny, ýagny olaryň ýyglygyny görkezýän tablisany düzeliň.

Düýp söz	Meňzetme	Meňzedilýän söz	Meňzetmäniň ýygylgy	Jemi
ýüz	ogşar	genji-nahana	1	5
	misli	zülal	1	
	(manend)	mahtap	1	
	deý	mahy-taban	1	
	(deýin)	gül	1	
	dek	aý	1	
	göýä	bahar	1	
göwüs	(göýäki)	möwsümi	1	5
	misli	anbar	1	
	(manend)	nar	1	
	dek	hazar	1	
saç	(deýin)	(tolkun atmak manysynda)	1	3
	ogşar	sümbül	1	
	misli	tütün	1	
	(manend)	mary-sünbüller	1	
gaş	misli	gaş	keman	2
boý	(manend)	ogşar	şejerge	1
gabak	ogşar	misli	badam	1
göz	(manend)	deý	jadygär	1
til	(deýin)	deý	mar	1
zenahdan	(deýin)	kimin	nun	1
zülp	(deýin)	deý	burma	1

Ýokarda getirilen maglumatlar türkmen dilçilerine öz işlerinde azda-kände kömek etmäge ýaramly bolsa, “Mollanepesiň şygryýeti adamzat kalbynda peris duýgulary oýarýan, zehini taplaýan iň ajaýyp, iň gözeli we näzik gymmatlykdyr” diýip, taryplanan «yşk mülkiüniň şasynyň» döredijiligini öwrenmekde biziň hem öz güýçýeterli goşandymyzy goşdugymyz bolardy. Edebiýaty öwreniş